

Назвы посуду і начыння ў гаворках Лоеўшчыны

С. В. ЧАЙКОВА

У артыкуле аналізуюцца назвы посуду і начыння ў гаворках Лоеўшчыны: падаецца прадметна-тэматычная класіфікацыя дыялектных адзінак гэтай групы ў залежнасці ад прызначэння (кухонны, сталовы посуд, посуд для вадкасцей), а таксама матэрыялу (драўляны посуд); вызначаны фанетычныя, словаўтваральныя варыянты, лексічныя сінонімы, адзначаны мнгазначныя словы і амонімы, прадстаўлены народныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць некаторыя дыялектызмы.

Ключавыя словы: гаворкі Лоеўшчыны, дыялектызмы, назвы посуду і начыння, кухонны посуд, сталовы посуд, посуд для вадкасцей, драўляны посуд, фанетычныя і словаўтваральныя варыянты, лексічныя сінонімы, мнгазначныя словы, амонімы, народныя фразеалагізмы.

The article analyzes the names of dishes and utensils in Loev region dialects: it gives the subject-thematic classification of the group dialectal units depending on the purpose (cookware, tableware, kitchen utensils for liquids) and on the material (wooden utensils); it defines phonetic, word formation variants, lexical synonyms, polysemous words and homonyms, folk idioms composed of some dialectisms.

Keywords: Loev region dialects, dialectisms, names of dishes and utensils, cookware, tableware, kitchen utensils for liquids, wooden utensils, phonetic and word formation variants, lexical synonyms, polysemous words, homonyms, folk idioms.

Вывучэнне дыялектных слоў з'яўляецца сёння не толькі ўласна філалагічнай, але і культуралагічнай задачай, таму што беларускія дыялекты ўяўляюць сабой значную частку гісторыі беларускага народа.

Лоеўшчына – старажытная частка Палесся, што размешчана па Дняпры і нізоўі Сожа. Геаграфічнае палажэнне гэтага краю (на стыку некалькіх дыялектных груп) абумовіла багацце і разнастайнасць яго гаворкі, якая займае берагавое становішча ў палескай групе беларускіх дыялектаў. Досыць цікавая ў дыялектных адносінах лексіка Лоеўскага раёна – неад'емная частка народна-дыялектнай мовы беларусаў, якая з'яўляецца крыніцай папаўнення і ўзбагачэння літаратурнай мовы.

Характэрныя для мясцовай гаворкі сельскага насельніцтва гэтага рэгіёна найменні зафіксаваны ў “Дыялектным слоўніку Лоеўшчыны”, які з'явіўся крыніцай нашага даследавання [3]. У дадзеным слоўніку зафіксаваны лексічныя з'явы народнай мовы, шырока прадстаўлены розныя лексіка-тэматычныя групы лексікі хатняга ўжытку, сярод якіх назвы посуду. (Некалькі дыялектных адзінак адзначаны ў “Матэрыялах для дыялектнага слоўніка Гомельшчыны” [1]).

Узнікненне назваў посуду абумоўлена цэлым шэрагам такіх экстралінгвістычных фактараў, як узровень развіцця сродкаў вытворчасці, наяўнасць сыравіны, з'яўленне новых прадметаў матэрыяльнай культуры. Згодна з “Тлумачальным слоўнікам беларускай мовы” [2] *посуд* – гэта ‘гаспадарчае начынне для прыгатавання і падачы ежы, пітва’, *пасудзіна* – ‘асобны прадмет посуду, у які можна наліць, насыпаць ці пакласці што-небудзь’ [2, IV, с.293-294], *начынне* ‘сукупнасць прадметаў хатняга, гаспадарчага і пад. ужытку’ [2, III, с.340]). У лоеўскіх гаворках зафіксавана шматлікая колькасць дыялектных адзінак посуду: кухоннага, сталовага, плеченага, драўлянага, посуду-тары, а таксама пасудзін рознага прызначэння: для захавання харчовых і нехарчовых прадуктаў, перавозкі грузаў і інш.

Аб'ектам нашага даследавання з'явіліся дыялектныя адзінкі кухоннага, сталовага посуду і начыння, а таксама *асобных* пасудзін, менавіта тых, што прызначаны для трымання або захавання прадуктаў харчавання і прыдатных у ежу вадкасцей.

Прадметна-тэматычную класіфікацыю найменняў такога віду ў залежнасці ад прызначэння можна прадставіць наступным чынам:

1. Кухонны посуд, які ў гаворках Лоеўшчыны адзначаны найменнямі гаршчкоў, чыгуна, сківарады, місак, чайніка, сальніцы, таксама назвамі кухоннага начыння – таўкача, тарак і рэшата.

Літаратурная адзінка *гаршчók* ужываецца з тым жа значэннем, што і ва ўнармаванай мове – ‘круглая выпуклая гліняная пасудзіна са звужаным дном для гатавання стравы’ [2, II, с.35]; акрамя таго, адзначаны фанетычны варыянт *гóршчык*: *Хто скажа гаршчók, а болей гóршчык* [3, с.89], а таксама лексічны сінонім *варэ́йка* (памянш. *варэ́чка*): *О тую варэ́йку солонікаў наварым; Пастаў варэ́йку на прыпечак; Во на стале чыгункі, варэ́чка стаіць* [3, с.64-65].

Зафіксаваны шматлікія дыялектныя назвы маленькіх гаршчкоў, а менавіта: *кулáк*: *Сабе вот екі маленькі кулáк зварыць, дроў трохі падкіне, дак і хата не награвяецца* [3, с.171]; *лязкóўка* (*лезкóўка*) (памянш. *лезкóвачка, лязкóвачка, лязкóвачка*): *Купі бо там маленькую лязкóўку; Абедалі у сталовай, дак у лязкóвачках м’яса жаранае давалі; Прыставіла сёдни баршчу адну лязкóвачку: ніхто яго цепер і есці не хоча* [3, с.185]; *махóтка*: *Вот у мене екая махóтка. Децям варыла у ёй* [3, с.191]; *стаўбóунчык*: *Баба, а ты толькі стаўбóунчык баршчу наварыла?* [3, с.340].

Для наймення гаршчкоў, аплеценых дротам, выкарыстоўваецца лексема *аплэ́цень*: *Як у сетку усадіш горшчок, дак ета аплэ́цень* [3, с.35]. Верхняя частка гаршчка называецца *вэ́нцы*: *Вэ́нцы – рубчык самы на гаршчку* [3, с.66].

Для вясковага побыту неабходнай кухоннай пасудзінай з’яўляецца *чыгун* (‘гаршчок са сплаву жалеза з вугляродам’ [2, V/2, с.325]). Маленькі чыгунчык на Лоеўшчыне мае назву *чыгунэ́ц*: *У чыгун пастаўляю вады – у большы, а не у чыгунэ́ц – маленькі называецца, менчы* [3, с.413].

Для наймення металічнай пасудзіны круглай формы для смажання – *патэ́льні*, або *скóварады* [2, V, с.146] – ужываецца назва *бля́ха*: *Высып зерне на бля́ху; Уставіла бля́ху ігруш у печ, каб сохлі* [3, с.53].

Дзэ́жку (згодна з тлумачальным слоўнікам – ‘драўляная, крыху звужаная к верху пасудзіна з прамых клёпак (для заквашвання цеста, салення і пад.)’ [2, II, с.166]) для рошчыны называюць *пéкальніцай*: *А хлеб рашчыняюць у пéкальніцы; Мая пéкальніца чуць-чуць ліпіць, скоро рассыпіцца* [3, с.260], а дзэжку для бліноў – *блі́нцóўкай* (памянш. *блі́нцóвачка*): *Блі́нцóўка – дзэжка, дзе блі́нцы рашчыняюць; Блі́нцóвачку пастаў на печ* [3, с.53].

Шырокую і глыбокую, круглай формы, пасудзіну для яды [2, III, с.163] – *мі́ску* – можна аднесці як да сталовага, так і кухоннага посуду. Для кухоннага прызначэння, а менавіта для выпечкі, выкарыстоўваецца вялікая міска, якая мае назву *лахáня*: *Паскі пеклі у лахáні. Дай бо мне лахáні паску пасадіць* [3, с.177]; вялікая і глыбокая міска для кухні – гэта *макóтра*: *Мако́тра – глыбокая міска з гліны* [3, с.187].

Трэба адзначыць, што ў сучаснай унармаванай мове назвы *мака́цэр* і *макатра́* маюць значэнне ‘гліняная пасудзіна, вузкая ўнізе і шырокая зверху, у якой звычайна труць мак, ільняное і канаплянае семя і інш.’ [2, III, с.87], між тым, у гаворках Лоеўшчыны гэтыя лексемы, прадстаўленыя дыялектнымі фанетычнымі варыянтамі *макóтра* (памянш. *макóтрык*), *макóцэр*, выкарыстоўваюцца для наймення любых місак: *У макóтры сметану держаць; Назбірала у макóцэр сыру; Купіла тры гладышкі, адну міску і макóцэр* [3, с.187], а прызначэнне мака́цэра выконвае *махóтка*: *На свята пеком, дак мак тром у махóтцы* [3, с.191].

Накрыўка (‘тое, чым накрыта што-небудзь’ [2, III, с.261]) для каструль і гаршчкоў прадстаўлена намінацыямі *пóкрыўка* (*Накрый пóкрыўкай кайструлю*) і *пóкрышка* (*Накрываюць пóкрыўкай горшчók* [3, с.271]).

Назва *ча́йніка* (‘пасудзіны з носікам і ручкай, у якой заварываюць чай або гатуюць ваду’ [2, V/2, с.287]) ужываецца ў памяншальным акцэнтна-словаўтваральным варыянце *ча́йнічók*: *Чайнічók купіла беленькі з сінімі цветочкамі; Завары чай у чайнічку; Заварыць траву у чом-нібудзь, а тады у чайнічók вулле і п’е гарачы, як чай* [3, с.406].

Невялікая пасудзіна для трымання солі ў літаратурнай мове мае назвы *салы́ніца* і *салы́нка* [2, V, с.30], а ў дыялектным слоўніку Лоеўшчыны зафіксаваны словаўтваральны варыянт *салóнка* (*солóнка*): *Солóнка разбілася, трэба новую купіць; Насып солі у солóнку* [3, с.317].

Прадмет кухоннага ўжытку ў выглядзе ‘металічнай пласцінкі з дзіркамі, якая служыць для раздрабнення, расцірання чаго-небудзь’, у беларускай літаратурнай мове мае найменне *та́рка* [2, V, с.479], аднак на Лоеўшчыне ўжываюцца найменні-сінонімы *дра́чка*: *Падай дра́чку, таранікаў натарым* [3, с.107], *цяртóшка* (*цэртóшка*) (памянш. *цяртóшачка*): *Трэба*

драчы садраць на цертўішку; Сашка прыбегла, узела шчотку і цяртўішку; А то на цертўішачку можна падраць [3, с.406].

Назва прылады ў выглядзе качалкі з патоўшчаным круглым канцом, якой таўкуць што-небудзь, – таўкача [2, V, с.483] – у лоеўскіх гаворках мае словаўтваральны варыянт **таўкачка**: *Беры таўкачку да патаўчы кортоўішку* [3, с.356]. Вялікая драўляная лыжка, якой мяшаюць у гаршку, – гэта **мяшанка**: *Мешанку памый, а то засохне* [3, с.198].

Адзін з прадметаў кухоннага начыння – рэшата ('рэч хатняга ўжытку для прасейвання мукі і пад. у выглядзе шырокага абруча з сеткай' [2, IV, с.766]) – на Лоеўшчыне называецца **пюцітак**: *Еечкі берыце у пюцітку. Пюцітак эта рэшата* [3, с.274].

2 Сталовы посуд, які прадстаўлены дыялектнымі назвамі місак, талеркі, а таксама найменнямі сталовага начыння – лыжак, відэльцаў і ножыка.

У лоеўскіх гаворках для наймення **міскі** ўжываюцца як літаратурныя назвы **міска** і **міса** ('вялікая міска' [2, III, с.162]): *Што вы краснае есце у місцы?; Бабі сто годоў, дак ена возьме бутылачку віна, налле у міску, накрышыць хлеба і есце; У сенцах міса стаіць, берыце* [3, с.194], так і дыялектная назва **палу́місак** ('невялікая міска'): *Купіла сабе ў Лоеві две міскі і палу́місак* [3, с.245]; для драўляных місак існуе намінацыя **каганка**: *А што было дзелаць, калі пасуды ні было, то с каганкі так елі, што за вушамі трашчала, а ціпір усе на тарэлачцы паднясі* [1, с.189-190];

Неабходным сталовым посудам з'яўляецца **талёрка**. Яе назва прадстаўлена рускім варыянтам, што ўзнік у выніку метатэзы, – **тарэлка**: *Деўкі, берыце на тарэцы наліснікі; Тарэлки даставай, будам абедаць* [3, с.356].

Для назвы 'прадмета сталовага прыбора для зачэрпвання рэдкай або рассыпістай ежы' [2, III, с.64] – **лыжкі** – выкарыстоўваецца варыянт **ло́жка** (памянш. **ло́жачка**): *Ло́жкі новыя купілі; Ло́жку з дерава робяць, з ліпы; Усе маленькіе ло́жачкі пагнулі* [3, с.181]; акрамя таго, зафіксавана лексема **ядалка** (**едалка**): *Вазьмі чыстую ядалку; Саберы са стала едалкі* [3, с.429].

Сталовы прыбор у выглядзе ручкі з доўгімі зубамі [2, I, с.489] прадстаўлены словаўтваральнымі варыянтамі літаратурнай назвы **відэлец** – **відэлак**, **відёлка** (**відзёлка**): *У нас кажуць відёлка, а у Баршчоўцы відэлак, а то ешчэ вілка* [3, с.67].

У лоеўскіх гаворках існуе намінацыя для зламанага ножыка – **карначык**: *У мяне такі лоўкі карначык, што я за пяць мінут чугунок бульбы ім аблуплю* [1, с.213].

3 Посуд для вадкасцей. У беларускай літаратурнай мове ўжываецца вялікая колькасць назваў посуду для вадкасцей (**банка**, **біклага**, **бітён**, **бутля**, **гарлач**, **гладыш**, **гляк**, **збан**, **карэц**, **коўш**, **кілішак**, **конаўка**, **кубак**, **слоік**, **чарка**, **шклянка** і інш.). Між тым, у лоеўскіх гаворках зафіксавана шмат лексем, якія не маюць адпаведнікаў ва ўнармаванай мове. Адны з іх выкарыстоўваюцца для наймення пасудзін, прызначаных для вады, другія – для захавання вадкіх харчовых прадуктаў: малака, квасу, алею, гарэлкі і г.д.

Для вады або іншых напіткаў прызначана невялікая драўляная ці металічная пасудзіна **біклага** [2, I, с.374], для наймення якой у гаворках Лоеўшчыны выкарыстоўваецца фанетычны варыянт **бакла́га**: *Бакла́гу для піцця на поле бралі; Бакла́га дераўяная для вады; У бакла́гу налі гарэлкі* [3, с.44].

Назва **гляка** (памянш. **глячо́к**) – 'нізкай глінянай пасудзіны з выпуклымі бакамі і вузкім горлам' [2, II, с.61] – прадстаўлена фанетычным варыянтам **глёк**: *Глёк для вады, для панога масла; Пагледела, як сава у глёк; Гладышка – без вушак, глёк з вушкамі* [3, с.85].

Для назвы **слоі́ка** ('невялікая шкляная або гліняная пасудзіна' [2, V, с.206]) выкарыстоўваецца лексема **ба́нка**: *Поўную ба́нку накідайце малака; Як молоко у ба́нцы лежыць, а ты не хочыш яго есці, дак эта ты не голодная* [3, с.46], для наймення менавіта шклянога слоіка – **сцякля́нка** (**сцекля́нка**): *Улі сабе малака з сцекля́нкі* [3, с.46].

Бляшаная з накруўкай пасудзіна для пераносу і захавання малака і іншых вадкасцей – **бітёнчык** [2, I, с.377] – у пэўных вёсках Лоеўшчыны можа называцца **бары́лачка**: *На табе бары́лачку малака, занесі цёццы Мар'і: да ее унукі прыехалі* [3, с.47]. (У сучаснай беларускай літаратурнай мове **бары́ла** мае значэнне 'заднёная з двух бакоў невялікая бочачка для напіткаў' [2, I, с.346]).

У літаратурнай мове *казан* – гэта ‘кацёл з круглым дном і шырокім верхам’, *казанок* – ‘невялікі казан; кацялок’ [2, II, с.574], *кацёл* (памянш. *кацяло́к*) – ‘металічная пасудзіна акруглай формы і розных памераў для награвання вады, гатавання ежы і пад.’ [2, II, с.668]. “Дыялектны слоўнік Лоеўшчыны” падае лексемы *казан* са значэннем ‘кацёл’: *Казан – здаровы кацёл; Казан меду набралі; Раней такіе булі вісокіе, нача чыгуны з дужкамі – казань* [3, с.146], а для назвы *кацялка* выкарыстоўваецца дыялектны словаўтваральны варыянт *казанец*: *Наліла малака казанец да дала кіслага* [3, с.146].

Літаратурная лексема *карэц* мае значэнне ‘драўляная або металічная пасудзіна з ручкай для зачэрпвання вады, квасу’ [2, II, с.654], аднак назва *карэц* у лоеўскіх гаворках ужываецца толькі для медных кружак: *Калісь булі кружкі медяныя, дык эта карэц. (У ваенныя і пасляваенныя гады – кружкі з гільзы: Карэц – медны з гільзы у войну делалі* [3, с.154].

Назва невялікай, звычайна з ручкай, фарфаравай, глінянай ці іншай пасудзіны для піцця, якая ў літаратурнай мове мае найменне – *кубак* [2, II, с.718], адзначана дыялектнай лексмай *кухлік*: *У кухлік молоко наліваюць, чай п’юць; О-о у мене вада е у кухліку* [3, с.173]; *Выпі з кухліка малака* [1, с.173].

На Лоеўшчыне выкарыстоўваецца як літаратурнае найменне *гладыш* (*гладышка*) (памянш. *гладышачка*) (згодна з Тлумачальным слоўнікам – гэта ‘збан без ручкі’ [2, II, с.55], а збан у сваю чаргу – гэта ‘высокая гліняная пасудзіна, якая звужаецца ўверсе і мае звычайна ручку і носік’ [2, II, с.426]: *Да палавіны гладышкі наліла; Деўкі, берыце молоко у гладышыцы дай піце; Як пойдзе у заём, дак і масла е, а хочыш, дак пастаў гладышачку на творог* [3, с.85]), так і дыялектныя лексемы *крынка*: *Я натапіла две крынкі малака; Я надаіла крынку малака* [3, с.168], *гірка* ‘збан з адбітым горлам’: *Гірка – абабітая гладышка; А эта што там у гірцы?* [3, с.84].

Назва *бутэлькі* (‘шкляная пасудзіна для вадкасцей, звычайна цыліндрычнай формы з вузкім горлам’ [2, I, с.425]) прадстаўлена дыялектнай намінацыяй *пляшка* (памянш. *пляшачка*): *Пустыя яшчыкі з пустымі пляшкамі; Узела шэсць пляшак, да каўбас, да сцягно; Пляшачку віна возьме; Дам табе пляшачку гарэлкі і ідзі* [3, с.270], а таксама рознымі найменнямі ў залежнасці ад памеру. Так, для назвы вялікай бутэлькі, якая ў літаратурнай мове адзначана лексмай *бутля* [2, I, с.425], выкарыстоўваецца словаўтваральны варыянт *буталь*: *У нас буталь девяць паўлітраў; Сеголета паставіла поўны буталь вішань, а да весны не буде: деці поцегуюць* [3, с.60], сінанімічныя адзінкі: *журэў* (трохлітровы буталь): *Цэлы журэў гарэлкі наліў* [3, с.116] і *манэх* (бутля ад 3 да 6 літраў): *Деўкі дасталі маю настойку у манасі і усю вупілі – цэлых п’яць літраў; Цэлы манэх масла ружэйнага наліў* [3, с.189]. Маленькая бутэлька мае найменне *байстручок*: *Е усякіе пляшкі: велікая пляшка – трохчэцвертная, сотка – байстручок; Налі бо у байстручок малака дзіцяці* [3, с.44].

Чарка (памянш. *чарачка*) – ‘невялікая шкляная пасудзіна на ножцы для піцця спіртных напіткаў’ [2, V/2, с.298] – на Лоеўшчыне носіць назву *кони́к*: *Кони́к – эта калісь чарка* [3, с.162].

Раней алей выраблялі самі сяляне, і таму зразумелым з’яўляецца вялікая колькасць назваў ёмістасцей для яго захавання. Пасудзіны для гэтага важнага прадуктаў харчавання былі драўляныя – *паставец*: *У пост налівалі алею поўны паставец* [3, с.254], *насок* (*носок*): *Калісь самі білі алей да у наскі налівалі (ужываецца таксама і для трымання гарэлкі: Носок – дераўная бочачка, у екую наліваюць гарэлку* [3, с.209]; гліняныя – *тыква*: *Тыква – пасуда для алею; Алей б’юць і наліваюць у тыкву* [3, с.364]; *алейнік*: *Трэ было новы алейнік купіць* [3, с.33]. (Дарэчы, у літаратурнай мове бутэлька, бляшанка, каністра для алею мае назву *алейніца*, а *алейнік* (разам са словам *алейшчык*) з’яўляюцца назвамі асобы – ‘спецыяліста па вытворчасці алею’ [2, I, с.223].

Сярод народна-бытавых назваў посуду адзначана мнагазначнасць. Так, лексема *бляха* мае некалькі значэнняў: 1) ‘патэльна’; 2) ‘тонкае ліставое жалеза’: *От зайграў: бляхі – шчэ ж хата не цячэ; 3) ‘верхняя частка пліты’: Ідзі пачысці бляху, а то смурод ідзе; Бляха расколася, трэба масцера зваць, заменіць* [3, с.53]. *Махотка* – гэта: 1) ‘маленькі гаршчок’ і 2) ‘макацёр’: *На свята пеком, дак мак тром у махотцы* [3, с.191]. Лексема *міска* ўжываецца са значэннямі ‘міска’ і ‘таз’: *Пойдзіш у баню, дак вазьмі большую міску; То у місці лісты да храпы ляжаць, пачысці храпы дetyам, заберы корові лісце і храпы* [3, с.194]. Дыялектная наміна-

цыя **дрáчка** мае тры значэнні: 1) ‘тарка’; 2) ‘ручныя жорны’: *Колас я додому прынесла, дак поўпуда было, а тады на дрáчку да помолала да хлеба напекла*; 3) ‘спецыяльная прылада ў цесляроў’: *Дрáчка трошкі загнутая, ведеш па ніжнему драву, захватуеш верхнее, калі прыдерэш, дак ены шчыльна прылегаюць* [3, с.107]. Слова **пляшка** (памянш. **пляшачка**) выкарыстоўваецца як для наймення бутэлькі, так і для назвы шкла для лямпы: *Пачысці пляшку да надень на лампу; Запалі лампу. – Де тая пляшка, што учора купіла?* [3, с.270]. На Лоеўшчыне паланізм **гáрнец** у выніку метанімічнага пераносу стаў мнагазначным словам і ўжываецца ў значэнні ‘вядро’: *Тады ж делалі дераўняныя гáрнецы майстры, а цепер железныя і ў значэнні ‘мера сыпучых рэчаў (¼ вядра)’* [3, с.82].

Даволі распаўсюджанай у разглядаемай групе дыялектнай лексікі з’яўляецца з’ява аманіміі. Аманімічнымі з’яўляюцца наступныя пары слоў, сярод якіх адна з лексем – найменне посуду:

байстручóк¹ ‘маленькая бутэлька’ і **байстручóк**² ‘пазашлюбнае дзіця’: *Бач екі байстручóк ужэ вурас, да гледзіць маткі* [3, с.44];

жураў¹ ‘трохлітровы буталь’ і **жураў**² ‘журавель’: *Ходзіць жураў на поплаву; Журавы лецяць пад сонцам і курлычуць* [3, с.116];

кóнік¹ ‘чарка’ і **кóнік**² ‘цвыркун’: *На траву вунь сколькі кóнікаў прыгае; кóнік*³ ‘варэнік’: *Заўтра будам з вішань кóнікі делаць; Кóнікі маленькія, лепяцца кулачкамі; Два кóнікі прынёс, што пекуць із сырам* [3, с.162];

ляскóвачка¹ ‘маленькі гаршчок’ і **ляскóвачка**² ‘дзіцячая гульня’: *Хаді гуляць у лескóвачку* [3, с.186];

мяшáнка¹ ‘вялікая драўляная лыжка, якой мяшаюць у гаршку’ і **мяшáнка**² ‘тоўчаная бульба, пюрэ’: *У нас мешáнку делаюць; Наварыла мешáнкі да затаўкла салам – ежце; Вам солонікаў наварыць ці мешáнкі зделаць?* [3, с.198].

Дыялектная назва маленькага гаршчка **кулáк**¹ узнікла як метафарычны перанос па меры ад наймення кулак² са значэннем ‘кісьць рукі з прыгнутымі к далоні пальцамі’ [2, II, с.751], назва посуду з гліны для алею **тáква**¹ – як перанос па форме ад наймення тáква² (руск.) – гарбуз (бел.) – са значэннем ‘буйны круглы або авальны плод агароднай расліны сямейства гарбузовых з паўзучым сцяблом’ [2, II, с.30].

Некаторыя аналізаваныя адзінкі ўваходзяць у склад народных фразеалагізмаў, а іменная лексема **гаршчок**: **гаршчкі навывядаць** – ‘прагна паесці’: *Казала: зяць пабагату есць, навару, дак гаршчкі навудэае* [3, с.83] і **тарэлка**: **тарэлки навывядаць** – ‘з’есці ўсё’: *Шчоб я с сего места не устала: усе тарэлки навудэаў* [3, с.356].

Акрамя вышэйпададзеных груп посуду, у асобную групу мэтазгодна вылучыць **драўляны посуд**. У дадзеным артыкуле мы разгледзім асобныя найменні пасудзін з дрэву: што не былі прааналізаваны вышэй і што ўжываюцца менавіта для захавання прадуктаў харчавання.

Як вядома, вырабы з дрэва як асноўнага віду матэрыялу спрадвеку займалі ў гаспадарчым побыце беларусаў значную частку. Нягледзячы на тое, што з’явілася шмат начынняў з іншых, альтэрнатыўных, матэрыялаў, тым не менш, многімі драўлянымі рэчамі беларусы карыстаюцца і сёння.

Самая вялікая колькасць дыялектных адзінак зафіксавана для наймення **бочкі** (згодна з Глуначальным слоўнікам беларускай мовы гэта ‘вялікая цыліндрычная пасудзіна з двума плоскімі днішчамі, зробленая з выпуклых драўляных клёпак, сціснутых абручамі, або з бляхі’ [2, I, с.397]), а менавіта: **шчáнь**: *На зіму ставаім две шчáні капусты і гуркоў; Муку калісь у шчáні хавалі, а цепер колькі трэба, купляем у магазіне* [3, с.424], **асінаўка** (‘вялікая бочка з асінавай клёпкі’): *Намалацілі цэлую асінаўку жыта* [3, с.37], **луб’янка** (**луб’янка**) (‘вялікая бочка, у якую ссыпалі зерне’): *Зразу прывезлі зерно і высыпалі у чатыры луб’янкi; Калісь зерно ссыпалі у луб’янкi* [3, с.181], **бары́ла** (‘невялікая бочачка’): *Прывезуць бочку піва, шчэ гарэлки бары́ла, а бары́ла гаварыла: калі мене не вуп’еце, то па постаці пакачусь да да каплі развалюсь* (3 нар. песні) [3, с.47].

Са значэннем **дзэ́жка** (‘драўляная, крыху звужаная к верху пасудзіна з прамых клёпак’ [2, II, с.166]) ужываецца найменне **ўсы́пішча** (‘дзежка, у якую ссыпаюць зерне’): *Усы́пішча – тое, што усыпная дэжка; У усы́пішча жменяю ячменю наносіў* [3, с.382].

У беларускай унармаванай мове намінацыя *ку́бел* (памянш. *кубэлец, кубёлак*) ужываецца са значэннем ‘дзежка з вушкамі і векам, звычайна для захоўвання прадуктаў і рэчаў’ [2, II, с.748]. У гаворцы жыхароў Лоеўшчыны ўжываецца літаратурная лексема *ку́бел* з памяншальным варыянтам *ку́блік* у значэнні ‘бочка з векам для сховы сала’: *Кубел – дзежка з вушкамі і засаўка, накрываецца кружок такі – века; У кубел сала складаем; Кублы былі круглыя із верхам; Кубел мёду Дятлы накачалі; Кублік сала наклалі, а засталася паўкубліка* [3, с.169].

Тлумачальны слоўнік беларускай мовы падае літаратурную лексему *скры́ня* з двума значэннямі: ‘вялікая чатырохвугольная (звычайна драўляная) пасудзіна для складвання ці ссыпання чаго-небудзь’ і ‘прадаўгаватая пасудзіна (звычайна з акенцам) для перавозкі сельскагаспадарчых матэрыялаў, прадуктаў і пад.’ [2, V/1, с.185]. У дыялектнай мове Лоеўшчыны з першым значэннем ужываюцца сінанімічныя лексемы *пак* (‘скрыня для мукі, збожжа’): *У нас заўсёды мука у пакáх стаіць* [3, с.240] і *судня* (‘скрыня для збожжа’): *У судню ссыпалі проса* [3, с.345].

Такім чынам, зыходзячы з прааналізаванага матэрыялу, можна зрабіць вывад, што ў гаворках Лоеўшчыны побач з нарматыўнымі найменнямі посуду і начыння функцыянуюць вузкарэгіянальныя, мясцовыя, дыялектныя назвы, што адрозніваюцца ад літаратурных адпаведнікаў гукавымі, словаўтваральнымі і граматычнымі паказчыкамі; шырока ўжываюцца лексічныя сінонімы; сярод пададзеных дыялектызмаў шмат мнагазначных слоў і амонімаў; некаторыя лексемы ўваходзяць у склад народных фразеалагізмаў.

Вывучэнне дыялектных назваў посуду дазваляе ўдакладніць моўную карціну свету, лепш зразумець сваю родную мову, бо кожнае мясцовае найменне ўяўляе сабой гістарычную з’яву народнага жыцця.

Літаратура

1 Матэрыялы для дыялектнага слоўніка Гомельшчыны [Тэкст] – У кн. : Беларуская мова і мовазнаўства. Міжвуз. зборнік. – Вып. 4 : Беларуская мова : Е – К. – Мінск : Выдавецтва БДУ імя У.І. Леніна, 1976. – 276 с.

2 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы [Тэкст] : у 5 т. / Пад агульнай рэдакцыяй акадэміка АН БССР К.К. Атраховіча (Кандрата Крапівы). – Мінск : выдавецтва “Бел. Сав.Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі”, 1977–1984.

Т.1 : А – В / [Рэд. тома М.П. Лобан] – 1977. – 608 с.

Т.2 : Г – К / [Рэд. тома А.Я. Баханькоў] – 1978. – 768 с.

Т.3 : Л – П / [Рэд. тома П.М. Гапановіч] – 1979. – 672 с.

Т.4 : П – Р / [Рэд. тома Г.Ф. Вештарт, Г.М. Прышчэпчык] – 1980. – 768 с.

Т.5 : Кн. 1. С – У / [Рэд. тома М.Р. Суднік] – 1982. – 663 с.

Т.5 : Кн. 2. У – Я / [Рэд. тома М.Р. Суднік] – 1984. – 608 с.

3 Янкова, Т.С. Дыялектны слоўнік Лоеўшчыны [Тэкст] / Т.С. Янкова. – Мінск : Навука і тэхніка, 1982. – 432 с.